

בבא בתרא קב

שבת שובה תשפ"ה

משה שווערד

1. עיין באריכות במראה מקומות בסוף דף קא:

2. תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ד/ב

רבי אלעזר כי מטי להאי קרא ככי ויאמר שמואל אל שאול למה הרגתני להעלות אותי ומה שמואל הצדיק היה מתיירא מן הדין אנו על אחת כמה וכמה שמואל מאי היא דכתיב ותאמר האשה אל שאול אלקים ראיתי עולים עולים תרי משמע חד שמואל ואידך דאזל שמואל ואתייה למשה בהדיה אמר ליה דלמא חס ושלום לדינא מתבעינא קום בהדאי דליכא מילתא דכתבת באורייתא דלא קיימתיה

3. שו"ע יו"ד סימן שסג

(א) אין מפנין המת והעצמות, לא מקבר מכובד לקבר מכובד, ולא מקבר בזוי לקבר בזוי, ולא מבזוי למכובד, ואצ"ל ממכובד לבזוי, ובתוך שלו, אפילו ממכובד לבזוי, מותר, שערב לאדם שיהא נח אצל אבותיו, וכן כדי לקבורו בארץ ישראל, מותר, ואם נתנוהו שם על מנת לפנותו, מותר בכל ענין, ואם אינו משתמר בזה הקבר, שיש לחוש שמא יוציאווהו עובדי כוכבים, או שיכנסו בו מים, או שהוא קבר הנמצא, מצוה לפנותו, (יש נוהגין לתת מעפר א"י בקבר) (א"ז), (ויש למנהג זה על מה שיסמוכו) (מדרש תנחומא פ' ויחי):

4. ערוך השולחן יורה דעה סימן שסג:א

אמרינן בירושלמי פ"ב דמ"ק [ה"ד] דאין מפנין את המת והעצמות לא מקבר מכובד לקבר מכובד ולא מקבר בזוי לקבר בזוי ולא אפילו מבזוי למכובד וכ"ש ממכובד לבזוי שהבלבול קשה למת ומי לנו גדול משמואל הנביא ואמר לשאול למה הרגתני להעלות וגו' שמתיירא מפני הדין וסימן לדבר ישנתי אז ינוח לי ומ"מ לתוך שלו כלומר להניחו בתוך בני משפחתו מותר אפילו ממכובד לבזוי לפי שערב לו לאדם לנות אצל בני משפחתו וכן לטלטלו מקבר ח"ל לא"י מותר דכתיב וכפר אדמתו עמו ומטעם זה יש נוהגין לתת מעפר א"י בקבר וכן משמע במדרש תנחומא פרשת ויחי ע"ש ופשיטא דאם מוציאין אותו כדי לקברו בקבורת ישראל דשפיר דמי וכן ממקום שאינו משומר למקום משומר וכיוצא בזה שעושה לטובת המת:

5. שו"ת רדב"ז חלק ג סימן תרמב

(אלף סז) שאלת ממני ידידי אודיעך דעתי על ענין בעלת אוב שהעלתה את שמואל הנביא אעפ"י שאמרו בתלמוד תוך שנים עשר חדש היה מ"מ קשיא לך איך יש כח ביד בעלת אוב להעלות נפש הצדיק בתוך הגוף ולהורידה ממחיצתה אפילו בתוך י"ב חדש והלא מחיצתה למעלה ממחיצת המלאכים איך שיהא קשה עלי לקבל דבר זה עד שתאיר עיני:

תשובה כל ימי הייתי מצטער על דבר זה אעפ"י ששמעתי שזה היה עונש לשמואל על שלא העביר הוא את האבות מן הארץ עד שבא שאול המלך והעבירם והיתה לו מדה כנגד מדה ח"ו להאמין דבר זה על שמואל דכתיב ביה קרא משה ואהרן בכהניו ושמואל בקוראי שמו שיהא לו עונש כזה. ולכן לא נתישבה דעתי אלא במה שאכתוב לך אחר שאקדים לך שתי הקדמות בקוצר. אחת שכח הבעל אוב הוא להכניס כח מכחות הטומאה בגוף המת והוא מספר לו עתידות שהם קרובות אשר שומעין מהכרוז ומה שיאמת לך הקדמה זו הוא מה שאמרו שהמת מדבר מבין שחיו וכפר ידעת כי בית השחי ובית הערוה הם משכן לכחות הטומאה ולפיכך אין קולו אלא ממקומו ועל כן הוא קול נמוך כיון שאין יוצא דרך הגרון והפה. ועוד ראייה שעולה דרך מרגלותיו דרך קלון וטומאה שלא כסדר הבריאה והיצירה הקדושה ועל כן כל העולים על ידי האוב עולים ורגליהם למעלה. עוד הקדמה שנית כי גוף ואיברי הנביא או הצדיק או השלם הם כסא לקדושה עליונה ואפילו אחר מיתתו הגוף ההוא יש בו קדושה רבה וכל כחות הטומאה תאביים ליכנס אבל הנשמה הטהורה פוקדת אתה כל השנה כולה ועולה ויורדת עד שכלה הגוף ושוב עולה ואינה יורדת:

ועתה יתבאר לך היטב שאלתך כי כאשר שאל שאול לבעלת אוב להעלות את שמואל והיא עשתה פעולותיה וקסמיה וקטרותיה והשבעותיה להכניס בגופו של שמואל הנביא כח מכחות הטומאה כפי הכח והסגולה שיש בפעולה ההיא וראה הקב"ה שהיה מזומן הכח ההוא להכנס בגוף הטהור והנקי לטמאן רמז לנשמתו של שמואל הנביא שתכנס לגוף כאשר בתחלה לא בכח הבעלת אוב ח"ו אלא במצות הקב"ה כי אמר מוטב שתטרח ותתרגז נשמת הצדיק ממה שיכנס במשכן הטהור דבר טמא וזהו שאמרה אלהים ראיתי עולים מן הארץ כי הכירה שאין זה כשאר הפעמים אלא אלהים שהוא דבר קדושה ולא כדרך שאר העולים שעולים דרך הרגלים אלא כדרך העולים וראשם זקוף למעלה דרך

מעלה וכבוד ובה הכירה כי שאול היה השואל כי חשבה לכבודו לא עלה אלא שמואל בעצמו לא רוח אחרת. וזהו שאמר לו שמואל לשאול למה הרגזתני להעלות אותי נמצאת למד כי לא היה בכח בעלת אוב להעלות את שמואל ולהרגיזו ממנוחתו אלא במצות הבורא לתקנת גופו ולטהרתו לא ח"ו מפני עונש ואפילו זה לא היה אפשר אלא בתוך י"ב חדש שעדיין הנשמה יש לה קצת יחוס ושייכות עם הגוף אבל לאחר י"ב חדש לא אפשר שכבר נכנסה למחיצתה ועוד שכבר הגוף כלה. ודברים של טעם הם ומיישבים את הלב בנויים על הקדמות אמיתיות ואל ילזו מעיניך. והנראה לע"ד כתבתי:

6. שערם מצויינים בהלכה

דף קב. ובודק ממנו ולהלך כי אמה. עי' ברשב"ם דבודק ממקום שכלים גוף המתים לצד המערה כי אמה. וברמב"ם (טומא"מ פ"ט ה"ג) כתב, וצריך לבדוק מן האחרון עשרים אמה, שהן כשתי מערות וחצר שביניהן. והראב"ד השיג עליו, וס"ל דבודק מן הראשון. ובכסף משנה מחזיק בשיטת הראב"ד, שכן משמע בגמ', וכתב דאפשר שגירסא אחרת היתה להרמב"ם בגמ', וכן בחי' הר"י מיגש כתב, שבודק מן האחרון, והרמב"ם בשיטת רבו הר"י מיגש אזיל. ובתורת חיים כתב, שהעיקר כדברי הרמב"ם. ובקריית ספר הוכיח מדברי הרשב"ם כאן כהרמב"ם. ועי' בערוך השולחן העתיד (טומא"מ סי' כא סי"ד) דבאמת צריך לבדוק מד' רוחות, שמא ימצא מערה של קברים כמבואר ברשב"ם, ולכן כשעומד לצד מזרח למדוד למזרח, אינו מתחיל מהקבר שאצלו, אלא מהקבר שמעבר השני, ולזה קורא הרמב"ם אחרון, כלומר לפי עמידתו עתה, ואח"כ כשיעמוד במערב, יהיה ראשון שבמזרח אחרון כפי עמידתו.

7. שערם מצויינים בהלכה

ובשמ"ב וקונ"א (ח"ד סי' קצט סק"ו) הבאנו מתשו' חבצלת השרון (סי' צד) שיש להעמיד המצבה לצד הראש, ולא לצד הרגלים. ובתשו' אמרי דוד (סי' פט) כתב, שכן המנהג בישראל, אבל הגוים נוהגין להיפך, שמעמידים המצבה לצד הרגלים, כלומר שהמת שוכב וקורא מהמצבה שבחו. ובתשו' יד יצחק (שם) כתב, באשה שנקברה היפוך משאר הקברים, יש להעמיד המצבה לצד הרגלים, דאם יעמידו לצד הראש כהמנהג, יהיה קבר זה היפוך שאר הקברים, ויש לחוש לימים הבאים שיכואו להרהר אחריה שקלקלה באיזה דבר, ולכן שינו מקום מצבתה. וכזה כתב בתשו' מחנה חיים (ח"ג סי' מ).

עוד כתב החתם סופר (שם) שנוהגין שקוברים הרגלים כנגד שער הכניסה, ומרגלא בפומא דאינשי שזה כדי לרמוז האמונה בתחיית המתים, שעתיד לעמוד מקברו ולצאת דרך השער, אמנם טעם זה מופרך קצת, דהא

הריב"ש (סי' קכד) דמבואר מדברי השואל, שהיה מנהג שהיו קוברים הכהנים סמוך לשער ביה"ק, כדי שכשיצמדו בתחיית המתים, לא יטמאו עצמם בשאר מתים, וכתב שם הריב"ש שאין זה מטעם מנהג, ולא מטעם איסור, שהרי הוא עצמו טמא טומאה חמורה שאין למעלה הימנה, ואי אפשר להוסיף טומאה על טומאתו, ואם מפני מעלת הכהונה שיהיה להם קברים מיוחדים, זה לא שמענו, והרב ר' פרץ הכהן קברו אותו בתוך בית הקברות, ולא שלחו אותו אל הגבול, ואין שום טעם להצריך לקבור כהן על הגבול, אם לא מחמת הכהנים הקוברים, שלא יטמאו אחר שפירשו מלקברו [עי' במס' נזיר (מב:)] שכשפירש מלקברו הוא מוסיף טומאה כשנוגע במת אחר, משום טומאה בחיבורין].

מתי חו"ל מתגלגלים תחת מחילות, ולא יצאו השערה, מ"מ רמז אמונה יש בזה, ורגיל הוא לפרש מה שאומרים בברכת אהבה רבה, "ותוליכנו קוממיות לארצנו", לאפוקי לאחר מיתה ע"י גלגול מחילות, אלא בחיים קוממיות, דהרי לאחר מיתה ג"כ יבא לשם אבל לא קוממיות אלא תחת המחילות. וכן בתשו' יד יצחק (שם) כתב, שיהיו רגלי המת נגד הפתח שיהיו מוכנים לצאת תיכף בעת התחיה, מ"מ במקומות שלא הקפידו על זה, אין להתחיל שורה חדשה באופן זה. ועי' בתשו'.

8. שערים מצויינים בהלכה

דכיון דאין כאן חיוב קבורה, ה"נ אין כאן איסור הנאה, דאיסור הנאה ילפינן מחיוב קבורה, עי' במס' סנהדרין (מז.), אבל מ"מ כיון שיגרום תקלה לכהנים, אסור למסור הנפל להרופא. אבל בתשו' חתם סופר (שם) ובבינה לעתים (שם) כתבו, דאסור בהנאה, אע"פ שאין בהם חיוב קבורה. ועי' בתשו' חבלים בנעימים (ח"ה סי' כב) בנפל שמת בבית החולים, והרופאים ממאנים לתתו לקבורה, כיון שרוצים להתלמד ממנו, דאינו מחויב להוציא הוצאות ולבזבז מעות להוציאנו משם. ולפי דבריהם צריך לפרש הא דאיתא במס' כתובות (כ:): מתוך שהנשים קוברות שם נפליהן כו', דאין זה משום חיוב אלא משום טומאת כהנים. ובתשו' אבני צדק (י"ד סי' קמה) כתב, דכיון דקבלו בני ישראל עליהם לקוברן, ממילא הוי

שם ע"ב והכא במאי עסקינן בניפלי. פי' בנפלים, וא"צ הרבה מקום להן. עי' במג"א (סי' תקכו סק"כ) דאיכא פלוגתא אם מחויבים לקבור נפלים, ובהגה"מ (מילה פ"א אות י) כתב, דאין מצוה לקוברן, והמג"א הוכיח מגמ' כאן דמחויבין לקוברן. ובתשו' נודע ביהודה (מהד"ק י"ד סי' צ) פסק כדברי הגה"מ שאין מצוה לקוברן. וכן הר"ר יונתן אייבשיץ בספרו בינה לעתים (י"ט פ"ב ה"ג) סותר ראיות המג"א, כדי לקיים דברי הגה"מ. ובתשו' חתם סופר (או"ח סי' קמד) מחזיק בדבריו, אמנם כתב דאפשר דיש בהם חיוב קבורה משום בזיונא. ובתשו' בנין ציון (סי' קיט) פסק בפשיטות שאין חיוב לקוברן, ונשאל שם באשה שהפילה, והרופא רצה להניחו בצלוחית יין שרף, למען יעמוד ימים רבים, להתלמד בו חכמת הטבע והרפואה, ופסק

כמו חוב, כמו תפלת ערבית דשויהו חובה. וע"ע בתשו' אבני נזר (י"ד סי' תעב) ובתשו' מנחת אלעזר (ח"א סי' נב).

9. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף קב עמוד ב

א] רד"ה בית כור וכו' אבל אם לא אמר עפר אפילו כולה סלעים הגיעו - כוונת הרשב"ם לבאר למה נקט בית כור עפר ולא "בית כור" סתמא.

- ❖ הרשב"ם מתרץ שדוקא האומר בית כור עפר כוונתו לאדמה שאפשר לזרוע, אבל האומר "בית כור" סתם, יכול לתת לו אדמה שאינה ראויה לזריעה.
- ❖ ב. התוס' חולקים על הרשב"ם וסוברים שדין המשנה נאמר גם בנותן "בית כור" סתם, והמשנה נקטה עפר לרבותא, שאע"פ שהזכיר עפר, יכול לתת לו נקעים פחות מעשרה.
- ❖ ג. הרמב"ן וחי' הר"ן כתבו שנקט בית כור עפר משום שכן לישנא דאינשי וה"ה בית כור סתמא.
- ❖ ד. התורי"ד כתב דעפר לאו דוקא וה"ה בית כור סתם, ונקט עפר משום דסליק מפרק הקודם שמיירי במוכר פירות, לכן קתני מוכר בית כור עפר, כדי שלא נטעה שמיירי בבית כור פירות כמו בפרק הקודם.

10. ח' רשב"א

<p>נמדדין עמה, אבל אם לא אמר לו "עפר"³, אפילו כולו סלעים⁴ הגיעו⁵. ויש מקשים⁶ דאם כן⁷, למה אינו מקבל "נקעים"⁸, ויש לי לומר ליישב פירושו, דאפשר דהיא</p>	<p>[קב, ב] בית כור עפר אני מוכר לך. פירש ר"ש ז"ל דלהכי תנא "בית כור עפר", לומר: "הקרקע הראוי לזריעה", ולפיכך היו שם "טרשיין"² גבוהין עשרה טפחים אינן</p>
--	---

<p>מפרשים¹⁴ ד"לישנא בעלמא הוא" ולא לשום צריכותא, אלא דהכי קרו לה אינשי. "טרשיין" ו"נקעין" אלו, גובהן ועומקן אמרו, רוחבן ואורכן לא אמרו¹⁵. ומדברי ר"ש ז"ל¹⁶: בשיש בהן¹⁷ שיעור מקום ארבעה על ארבעה¹⁸. ובירושלמי¹⁹ בעי לה: "היה שם נקע עמוק עשרה ואין בו ארבעה"²⁰, ומתוך מה שאמרו שם משמע שהוא נמדד²¹, מכל מקום משמע התם בהדיא מתוך בעיא זו שאם</p>	<p>הנותנת⁹, דכיוון דאמר לו "עפר" דמשמע "ראוי לזריעה", אין אדם זורע חציו כאן וחציו כאן¹⁰. ואי נמי, אפילו אמר לו "בית כור" סתם ומקבל "טרשיים", "נקעים" אינו מקבל, ש"אין אדם רוצה שיתן מעותיו במקום אחד וייראו כשניים ושלושה מקומות"¹¹. ויש מי שפירש¹² דלרבותא דסיפא נקט "עפר", לומר דאע"ג דאמר לו "עפר", "טרשיים" פחותין מכאן נמדדין עמה, ד"שדרי דארעא מיקרו"¹³. ויש</p>
--	---

<p>במקום אחד וחציו במקום אחר.⁽¹¹⁾ ר"ל שיש שתי סיבות שלא להכליל חלקים מסוימים בכלל הבית כור הנמכר. סיבה אחת - כאשר יש הפרעה לזריעה, וסיבה זו שייכת רק כשלקח קרקע ל"זריעה" ורק לגבי "סלעים", כי ב"נקעים" אפשר לזרוע (ולפי התירוץ הזה הוא לא חושש לסברא ש"אין אדם זורע חציו כאן וחציו במקום אחר"), אבל יש עוד סיבה, והיא ש"אין אדם רוצה שיתן מעותיו במקום אחד וייראו כשניים ושלושה מקומות" (הכוונה כפשוטו ולא לענין זריעה), וזה כן שייך ב"נקעים", ולכן "נקעים אינם נמדדים עמה", אמנם לפי זה, גם אם לא לקח קרקע ל"זריעה" אין להכליל את ה"נקעים", וסובר רבינו בתירוץ זה שאין הכי נמי, ומה שכתב הרשב"ם ששלא לקח קרקע לזריעה אפילו כולו סלעים נמדדים עמה, היינו רק ב"סלעים", ולא כמו שכתב המאירי. 12 כן</p>	<p>לזריעה. (9) המקשן סבר דלא קפדי אינשי אלא כשרוצה לקנות קרקע ל"זריעה" והקרקע אינה ראויה לזריעה, ועל כן קשיא ליה ד"נקעים" הרי "ראויים לזריעה", ומיישב, רבינו דאדרבה משום האי סברא שאנשים מקפידים כשאינה ראויה לזריעה, משום הכי הוא ד"נקעים אינם נמדדים עמה", וכמו שהוא מפרש והולך דאף ששייך לזרוע בתוך הנקעים אין זה חשוב "ראוי לזריעה". (10) ר"ל: דאף שהקרקע עצמה "ראויה לזריעה", מ"מ חשיב כ"אין ראוי לזריעה" משום ש"אין אדם זורע חציו כאן וחציו כאן". וצ"ע דהא בגמ' מבראר טעם אחר אמאי נקעים אינם נמדדים עמה אף אם הם ראויים לזריעה - שאין אדם רוצה שיתן מעותיו במקום אחד וייראו כשניים ושלושה מקומות", וכמו שהוא מביא בסמוך, וצ"ל דלמאי דנקט השתא הוא מפרש שמה שאמרה הגמ' שאין אדם רוצה וכו', הכוונה היא: "שאינו רוצה לזרוע חציו</p>
---	---

11. ה' רשב"א

ועוד צריכין אנו לדעת: "טרשיין" ו"נקעין" שאין נמדדין עמה למי²⁵, אם בטלין לגבי

הדין³³, ולא אמרו ד"קנה" אלא ב"מוכר את השדה" סתם³⁴. עוד כתב הרב ז"ל³⁵ דכופין את הלוקח ליקח אותן בדמיהן³⁶, מפני שהן כדברים אבודין ביד המוכר³⁷, כמו שאמרו ב"יתר מרובע"³⁸, שאמרו³⁹ ש"כופין את הלוקח ליקח". ולפי דברי הרב ז"ל אין בין "נמדדין" ל"שאינן נמדדין" אלא "לפחת הסלעים והנקעים", ש"אין שמין אותן לפי שווי השדה, אלא בפחות מכאן"⁴⁰, ואני תמה, שהרי אמרו⁴¹ טעמא "לפי שאין אדם רוצה שיתן מעותיו במקום אחד וייראו כשניים ושלושה מקומות", וכיצד טענה זו תלויה בדמים אם

קרקע ושל "לוקח" הן²⁶, כ"ציע פחות מארבע אמות"²⁷ וכ"אילנות שבשדה"²⁸, או נשארין ל"מוכר"²⁹. והראב"ד ז"ל כתב³⁰ ש"כל אותן שנשנו בפרק המוכר את הבית ובפרק הספינה שנכנסים בכלל המוכר, אינן נמכרין בשם 'מידה', לפיכך מוקדקין בהן מה הן 'לצורכ' ומה 'אינן לצורכ', ומהו 'מחוכר' ומהו 'תלוש', ומהו 'תשמישו' ומה 'שאינו תשמישו', אבל מה שנמכר בשם 'מידה' ונותן לו כל מידתו³¹ אין מוסיפין על מידתו כלום". ע"כ. ולא ירדתי לסוף דעת הרב ז"ל בזה אם יאמר כן אפילו ב"תאלין והוצין שבתוכו"³², כי מתוך דבריו משמע שאף בהן הוא דן את

שיהא ברוחבן עשרה טפחים" וכו'. 25 מזה שהוא מסתפק למי שייכים הסלעים והנקעים, מוכח לכאורה דס"ל שאין המוכר צריך לתת ללוקח בית כור אחר לגמרי שלא יהיו בתחומו סלעים ונקעים וכדעת הריטב"א, אלא די שישלים לו קרקע חלקה בשיעור שטח הקרקע שנמצאים בו הסלעים והנקעים וכדעת הרא"ש ס"א (והוכיח לה מהלשון "אין נמדדים עמה" דמשמע ששאר השדה נמדד חוץ מהסלעים והנקעים), דאם צריך לתת לו בית כור שאין בתחומו כלל סלעים ונקעים, מה שייך לרון למי שייכים הסלעים והנקעים שכלל אינם בקרקע של הלוקח, אבל באמת זה אינו, דכל מה שכחב הריטב"א שצריך לתת לו בית כור שלם בלי שום סלעים ונקעים הוא משום הא גופא שהסלעים והנקעים אינם שלו, דרק משום שאינם שלו הוי כשניים ושלושה מקומות, ואילו היו שלו לא היה צריך לתת לו קרקע אחרת. ונמצא דבאמת אין מבואר בדברי רבינו מה דעתו בעניין זה, אם סגי שישלים לו קרקע

12. דבר יעקב מסכת בבא בתרא דף קב עמוד ב

[ב] היו שם נקעים עמוקים י' טפחים או סלעים גבוהין י' טפחים אין נמדדין עמה – נחלקו הראשונים למי שייך הנקעים או הסלעים.

א. הרמב"ם [מכירה כח - א] והרמ"ה [אות ה] כתבו שהלוקח זכה בהם ללא דמים, והרמ"ה מבאר הטעם משום שבטלי כלפי הקרקע.

ב. המ"מ, הרשב"א בשיטה והר"ן בשם הראב"ד כתבו כיון שאין נמדדין עמה שייך למוכר, שכיון שמכר במדה, מה שמעל למדה לא מכר. ומוסיף הראב"ד שכופין הלוקח לקנותו כיון שאבודים הם אצל המוכר.

הרשב"א והמ"מ תמהים איך אפשר לכפות הלוקח לקנות נקעים וסלעים. הב"ח [סימן ריח - א] מבאר שהוי מדין כופין על מדת סדום כדי שלא יפסיד המוכר ההיא מיצוט קרקע. הגידו"ש

מבאר שדנן שהלוקח נכנס במכר אדעתא דא שאם המוכר יתן לו בית כור עם נקעים, עליו לקנותם ולשלם עבורם, חוץ ממה ששילם עבור הבית כור, וכע"ז מבאר הערוה"ש [ריח - ב].

ג. הריטב"א והנ"י [והרשב"א קידו' סא א] **כתבו שאין נמדדין עמה ושייכים למוכר, וכיון ששייכים למוכר אין הלוקח צריך לקבל בית כור זה, אלא חייב ליתן לו בית כור אחר ללא נקעים או שיהיה מקח טעות.**

ד. הטור [סימן ריח] כתב שדעת הרשב"ם והרא"ש שהנקעים שייכים למוכר, והלוקח צריך לקבל השדה שיש בו נקעים [שנשארו של מוכר] ואינו יכול לומר שאינו רוצה שדה מופסקת בסלעים ונקעים. והטור דייק כן מדברי הרא"ש שכתב וצריך לקבלו ואינו יכול לומר איני רוצה שדה מופסקת בסלעים.

13. ה' ריטב"א

כדנתי עומקא ורומא, אבל רשב"ם⁶ מפרש דדוקא רחבים ד' שהוא מקום חשוכ, ותנא נקט עומקא ורומא דעשרה שהוא חשוב רשות באנפי נפשה כמו לענין רשות היחיד בשבת, ומינה שמעינן לפותיא דהוי כי התם, ובירושלמי⁷ נראה כן.

והא דקאמר אין נמדדין עמה. יש סוברים⁸ דהוה דלוקח, דקניניהו אגב בית כור, וליתא, שלא אמררי המוכר את הבית או השדה מכר כך וכך אלא מפני שלא מכר שיעור ידוע אלא בית ושדה ויש בכלל כל שהוא טפל לו, אבל המוכר בית כור [ד]מכר מכלל שדה שלו דומיא דמתני' אין לו אלא מדה ושיעור שהזכיר לו, והא ודאי לא לקח את התבואה המחוברת ל¹⁰, וכל שכן נקעים וסלעים אלו דחשיבי כשדה באנפי נפשיהו, וכיון דהוה דמוכר אין לו ללוקח לקבל בית כור זה אפילו ישלימנו

בית כור עפר אני מוכר לך. פי' האומר בשעת קנין, דאי ליכא אלא אמירה בעלמא שאמר, יכול לחזור בו. וטובא אשכחן האומר שרצונו לומר המקנה או הכותב.

בית כור עפר. יש מפרשים¹ דלאו דוקא נקט עפר דהוא הדין בית כור סתם, ולישנא ריחא נקט. ורשב"ם² מפרש דלצורך דרישא נקטיה, דאי לא אמר ליה עפר אפילו כולו סלעים הגיעו דהא (א)בית כור הוה וחזי למשטח ביה פירי ולאוקומי ביה חיותא וכיוצא בו, ור"י³ מפרש דסתם בית כור לזריעה⁴ הוא והיינו לישנא דבית [כור]. והא דנקיט עפר משום סיפא דאפילו הכי פחות מכאן נמדדים עמה, וכן עיקר.

והיו שם נקעים עמוקים עשרה טפחים וכו'. יש מפרשים⁵ דכל היכא דהוה גבוהים ועמוקים האי שיעורא אעפ"י שאינם רחבים ארבעה אין נמדדין עמה, דאי לא ליתני תנא פותיא

ר"י, וכ"כ התוס' וש"ד הנ"ל. 4 בכ"י ורשה: לחרישה. 5 במרה"פ על הירושלמי לפנינו דייק כן בשיטת הרמב"ם, וראה בראב"ד בש"מ להלן קג, א. 6 ד"ה אין נמדדין עמה. 7 לפנינו ה"א, ועיי"ש במרה"פ ובעמודי ירושלים, ובחי' הרשב"א פי' הירושלמי דבנקע עמוק י' ואין בו ד' נמדדין עמה, ופלוגתא דהתם איירי באין בהם שיעור י' טפחים, ומ"מ משמע כד' רשב"ם דברוחב ד' אין נמדדין, ובמאירי כ' דשיעור הרוחב הוא ג"כ י"ט, ועיי' במ"מ פכ"ח מהל' מכירה ה"א, ונחלקו בשיטתו הב"י והדרישה ריש סימן ריח בפחות מ"ט ורחב ד' אם אינו נמדד. 8 רמב"ם פכ"ח מהל' מכירה ה"א, ועיי"ש במ"מ. 9 לעיל סא, א. 10 כוונת רבינו להוכיח דלא דמי למוכר בית ושדה שמכר לו כך וכך, דהכא ודאי ל"ק התבואה המחוברת, ולעיל סח, ב אמררי דהמוכר את השדה מכר

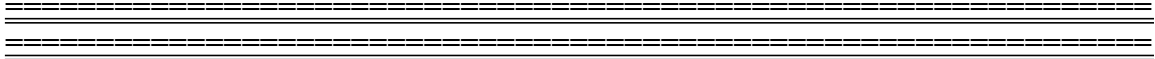
1 תוד"ה בית כור, ובתוס' רי"ד, הובא פי' זה גם ברמב"ן וברשב"א ור"ן, וכ"ה בטור בסימן ריח בשם הרא"ש. 2 ד"ה בית כור עפר, וכ' דה"ה באמר לו בית כור קרקע. וברשב"א כ' דאף לרשב"ם מ"מ אין מקבל עליו נקעים שאינו רוצה שיראה עליו כב' וג' מקומות, ורק סלעים מקבל עליו משום דאין חפץ בזריעה דוקא, אמנם במאירי כ' דלרשב"ם מקבל עליו סלעים ונקעים, והרמב"ן הק' דודאי מידי דחזי לזריעה בעינן דאל"כ אף כשאומר עפר נקעים בכלל עפר, ועוד דייק הרמב"ן מסיפא דגרס שם כבית כור ולא גרס עפר, ורבינו נקט לעיקר כדעת ר"י וגרס להלן כבית כור עפר, ועיי' בדברי רבינו להלן שם בשם הרא"ה דיתור מ"ט אינו נמדד אף אם אמר לו כבית כור, ויתכן דכ"ז הוא דוקא אם אמר עפר, ועיי' בהגרי"א סימן ריח בשם הירושלמי. 3 כ"כ הטור שם בשם

14. ח' ריטב"א

פחות מכאן נמדדין עמה. פירשו בגמרא¹⁹ דנגאני דארעא מיקרו שדריה דארעא מיקרו. ונראה בירושלמי²⁰ דאפילו רחבים ד' או יותר, דתיתי בעינן גובה " ורוחב ארבעה. ופריש בגמרא²¹ שאינו מקבל בכל הבית הכור שהוא שלשים סאין אלא בית ד' קבין, והוא חלק אחד (מהם) [ממ"ה].

15. ח' ריטב"א

ואם א"ל כבית כור עפר אני מוכר לך אפילו היו שם נקעים עמוקים עשורה או סלעים גבוהין עשורה הרי אלו נמדדין עמה. פי' כדרך שנמדדין בבית כור כשהן פחות מכאן, דהיינו ד' קבין בכור ומפוזרים ברובה של שדה²². ודעת מורי נר"ו דהאי אפילו דוקא הוא, דאי הוו עמוקים או גבוהים יותר אינם נמדדין²³, ויש אפילו הרבה בתלמוד שהם דוקא כדכתיבנא במסכת חולין²⁴ ובדוכתי אחריני²⁵ ולקמן במכלתי²⁶ ואכל שם סעודת חתן ואפילו דינר ואמרינן בגמרא דוקא דינר, וכן נראה עיקר.

מאמר ל"ג

נחפשה דרכינו ונחקורה ד' נצבים חשלא

חייב אדם לפשפש ולמשמש במעשיו, ככתוב "נחפשה דרכינו ונחקורה", ובפרט בערב יום הדין. וחיוב החיפוש והחקירה אינו למצוא את עוונותיו ואת פשעיו בלבד, אלא חייב לבדוק ולהתבונן בדרך עבודת ד' אשר לו אם אינו שוגה בה, ושמא ח"ו כל דרכו בשקר יסודה, וטעה בה בחושבו כי דרך זו היא הרצוי' להקב"ה, וכל מה שעמל וטרח בה לא הי' אלא להעמיד ולקיים את טעותו, ואעפ"י שהי' שוגג, וכונתו היתה לשמים לפי טעותו, מ"מ כיון שלא חקר ולא התבונן היטב לדעת אם דרכו נאמנה אם לא, הרי כל מה שטרח בה וכל מה שמסר נפשו עליה יותר, יותר הוא נענש על כל זה.

וכבר נזכר בדברינו כמה פעמים דברי הגמ' ביומא (דף יט ב') "ת"ר מעשה בצדוקי אחד שהתקין מבחין והכניס, (בהיכל היו נותנין אותה צדוקין על האש ואח"כ מכניסין, שהיו דורשין אל יבא כי אם בענן, רש"י), ביציאתו הי' שמח שמחה גדולה, פגע בו אביו, א"ל בני אעפ"י שצדוקים אנו מתיראין אנו מן הפרושים, א"ל כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה כי בענן אראה על הכפרת, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו, עכשיו שבא לידי לא אקיימנו, אמרו, לא היו ימים מועטים עד שמת והוטל באשפה, והיו תולעים יוצאים מחוטמו", פירש"י "מחוטמו שהוא ראשון לאברים ליכנס לבית".

הרי מסר נפשו הצדוקי הזה על טעותו, ומסירות נפשו היתה כמדת ר' עקיבא להבדיל, ומה מרה נענש על כך, שמת והוטל באשפה בבזיון נורא, והתולעים זועקים ומכריזים על טעותו ע"י שיצאו מחוטמו וכפירש"י, והעונש הגיע אליו לא על חטאו בלבד, אלא אף על מה שמסר נפשו על טעותו.

וביעקב אבינו נאמר "ויירא יעקב מאד ויצר לו" (בראשית לב ח), ובפ"י הראב"ע וז"ל, איך פחד יעקב, והשם הבטיחו, והוא אומר וואהיה עמך וכו', ויעקב פחד שמא חטא או שגג במחשבתו ובעבור זה לא יהי' ד' עמו, ואל תתמה, כי הנה משה שאין למעלה ממנו, והוא שלחו להוציא את ישראל ממצרים, בעבור שגגתו שלח מלאך להמיתו?

והיי' דאע"ג שהעיד יעקב אבינו על עצמו "עם לבן גרתי ותר"ג מצות שמרתי", מ"מ פחד "שמא חטא או שגג במחשבתו", כלומר שמא שגג וטעה במחשבתו כי אמת ונכונה דרכו, בעוד שאין הדבר כך, וזהו פחדם ומוראם של צדיקים. ומי לנו גדול ממרע"ה שאף הוא חשב שכך הוא רצון ד' שלא ימול את בנו, (וע"ש ברמב"ן משי"כ בענין), ומאחר שטעה בזה הי' בסכנה עצומה, על אף שהי' אז בשליחות להצלת כלל ישראל, ומיכן אנו למדין מה נורא העונש על כך.

והדברים מכווארים להדיא בתוס' חגיגה (ד' ב' ב"ה דליכא), דאמר"י התם "ר' אלעזר כי מטי להאי קרא בכי, "ויאמר שמואל אל שאול למה הרגזתני לעלות אותי", ומה שמואל הצדיק הי' מתירא מן הדין, אנו על אחת כמה וכמה, שמואל מאי היא, (מנא לך דמתירא, רש"י), דכתי' ותאמר האשה אל שאול אלקים-ים ראיתי עולים, עולים תרי משמע, חד שמואל ואידך דאזל שמואל ואתייה למשה בהדיה. אמר לי' דילמא ח"ו לדינא מתבעינא, קום

בהדאי דליכא מילתא דכתבת באורייתא דלא קיימתיה, וכי התוסי שם "לא בעי למימר שיעיד לו שקיים הכל, דמנא ידע והא לא הי' בדורו, אלא הי' אומר כך וכך דרשתי ועשיתי מעשה, בוא והעידני שכן למדת גם אתה".

שמואל הנביא מתיירא מן הדין, אבל אינו מתיירא מחטאים ומפשעים, אלא "כך וכך דרשתי ועשיתי מעשה", ומי יודע אם כיון לאמתה של תורה, ולכן קרא למשה רבינו שיעיד כי האמת אתו, "בוא והעידני שכן למדת גם אתה", והוא רצון ד' באמת.

דעל דבר זה בכה ר' יוחנן בן זכאי (ברכות כח ב'), ואמר לפני מיתתו "אילו לפני מלך בוי"ד היו מוליכין אותי וכו' אעפ"י כ הייתי בוכה, ועכשיו שמוליכין אותי לפני ממ"ה הקב"ה שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים וכו', ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים, אחת של ג"ע ואחת של גיהנם, ואיני יודע באיזו מוליכים אותי, ולא אבכה", ובודאי ידע ריב"ז שקיים כל התורה כולה, וע"כ שזה הי' פחדו שמא ח"ו טעה בעבודת ד' שלו. ובה מוכן ג"כ למה הי' לו לפחד, יעשה תשובה ויתכפר לו, אלא דעל דבר זה לא שיך למזגר בתשובה, שהרי הוא חושב כי זו דרך האמת.

ובמדרש אי' שראה ר' אבהו אחר מיתתו בגן עדן י"ג נהרי אפרסמון, אמר ר' אבהו הני למי, וכשמעו כי לכבודו ולמענו כל אלו, קרא על עצמו המקרא הזה (ישעי' מ"ט), "ואני אמרתי לריק יגעתי לתוהו והבל כחי כליתי". וכפשוטו אין להבין איך חשב כך, אך לאור האמור הענין מבואר, שכן חשש ונתיירא שמא לא זכה לכיין אל האמת בעבודתו. וסוף המקרא מוכיח, דכתי' "אכן משפטי את ד' ופעולתי את אלקי", כי רצון השי"ת עשיתי ובדרכיו הלכתי.

וכאמור זהו פחדם של כל הצדיקים, וכמו שציוה ר' ינאי את בניו, "אל תקברוני בכלים לבנים, שמא לא אזכה ואהי' כחתן בין האבלים", כלומר שמא יהא מקומו בין הרשעים, והיתכן כדבר הזה, אלא כמו שנתבאר שכל זאת מפחד הטעות.

וכאן מקום לבע"ד לשאול, אי"כ איזה הדרך ישלך אור, לדעת רצונו ית' האמיתי ולהנצל מטעות. והתשובה בפי דוד המלך ע"ה שעמד בעצמו והתפלל על כך, באמרו (תהלים קמ"ג) "השמיעני בבקר חסדך כי בך בטחתי, הודיעני דרך זו אלך כי אליך נשאתי נפשי", עוד אמר (שם) "למדני לעשות רצונך".